

הלבות נטילת ידים סימן קם

קס איזו מים פֿשרים ואיזו פֿסולים לנטיִלה, ובו ט"ו סעיפים:

א בפרק אבא דמסכת
תרים ב תרמ"ב"ס פנק
ו מהלכות ברכות
ג שם בפרק אבא
ד תרים ד תרא"ש
ה פשוט מסכת תרים
ה משנה שם בפרק
אבא

א *מים (ב) (א) שששתנו מראיהן, בין (ב) מחמת (ג) עצמן בין (ג) מחמת דבר שגפול לתוכן ^בבין (ד) מחמת מקומם, (א) (ה) פסולים: **ב** יעשה במים (ו) מלאכה או (ו) ששורה בהם (ז) [ז] פתו, (ח) אפלו (ט) נתבנן לשורות בכלי זה ונפל לשני, פסולים. (ט) 'ואם צגן זין (ו) [ו] במים, פסולים. (י) 'ואם הדיח בהם (יא) כלים, (יב) פסולים, ואם היו כלים מודחים

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

[7] פתו. עבד'ט. וְעַן כִּרִי כִשֵּׁם מִהֲרִיא נִחוּם בְּתִשְׁבֹּת כְּתִי דָאָם רֵאשִׁין שְׁרָה פֶת בְּמִים שֶׁל שְׁמֵעוֹן, גִּסְפֵּן פְּסוּלִים, ע"ש וּמִי"ש שֶׁם תְּלוּת בִּפְלִגְתָּא אִם אֲדָם אוֹסֵר וְשֵׁאִישׁ הוּא תְּמוּהָ, וְעַן מ"ש לְחַלֵּק בֵּין הִיאָה דְמַחְצֵת הַגָּזֵם כִּי לְמַשְׁלִיךְ חֵלֶב בְּקִדְרֵת חֲבֵרוֹ, עַן שֶׁם בְּקִדְרֵי דְחִלְרִין, וְעַן בְּאִשְׁלֵי־אֲבָרְהָם מ"ש בְּשֵׁם סֹפֵר בֵּית־דָּוִד, וְתִבְרֵי קֶחֶב גִּיכ בְּשֵׁמוֹ דָּאָם בְּדֻק הַפְּלִים כְּמִים לְאֹרֹת אִם הֵם שְׁלֵמִים אוֹ שְׁבוּרִים, פְּסוּלִים, וְיִמִּים שְׁנוּתִים בְּכֵלִים חֲדָשִׁים לְהִקְנִים בָּהֶם יָן כִּי, עַן שֶׁם: **[1] בְּמִים.** עבד'ט. וְעַן בִּי־אֲדָרִים שְׁעָבֵל לְחַלֵּק בֵּין מִים שְׁנוּתִין בָּהֶם דְּגִים וְיִם מ"ש לְמִן בִּירוּשָׁלַם בִּירוּשָׁלַם יִכְמֹשׁ:

פאר הייט

הַכְרִיעַ דָּאם טָבֵל בְּמִים הַיָּשָׁרִים לְנִטְיָלָה מְבָרָךְ עֲנִט "וְאִם הֵם פְּסוּלִים לְנִטְיָלָה כִּמ "שׁ סִימָן קֵס ס"ט מְבָרָךְ עַל טְבִילַת יָדַיִם, מִגֵּן-אֲבָרָהָם:

(6) **שְׁנֵשְׁתֵּנוּ**. ואם חזרו לבריתם כשרים, מ"א: (3) **עֲצֻמָן**. ברמב"ם ליתא הך גרסא דבין מחמת עצמן, ולכן יש להקל בשנששתנו מחמת עצמן, ט"ו מ"א: (4) **פְּסוּלִים**. כתב הב"ח: דוקא בנטילה פוסל שנוי המראה אבל בטבילת ארבעים סאה לא נפסל משום שנוי מראה, דהשתא לטבילת כל הגוף כשרים ק"ו לנט"י: (7) **פתו**. אם נתן במים דבר להריח בגזן נרד, הרי כשרה בהן פתו, של"ה, ומ"א כתב: אגן לא קי"ל א"סר: (1) **במים**. דוקא צנן, אבל אם עמד שם היין כדי שלא יתחמם המים שלא ימותו לא נפסלו, דלא מקרי מלאכה דאין המים פועלים בהם והוא הדק אם הריח בהן ירקות פסולים, ר"י. ומשמע דירקות דומיא

התקבי, ע"ש: (ה) נתפסו. ואם נפל פת מעצמו למים, דעת הב"ח להתיר וסו' ההיזק היה כבר צונן אך לפסל המים לנשי, וה"ה אם נתן דגים חיים לתל תלל רק מצילם ממיתה, מ"א רע"ת ושכנה"ג בשם דמש"א: (f) פסולי

מִשְׁנֵה בְּרִירָה

(עט) וְרַק לְטִבִּילָהּ, וּבְדִלְקָמָהּ בְּסִימָן קֶס סְעִיף ט, מִבְּרֵךְ 'עַל טִבִּילַת יָדַיִם' (86);

וְהַ מְלָאכָה וַנַּעֲשֶׂה הַמַּיִם שׁוֹפְכִים⁹), וְאֶפְלוּ אִם שָׂרָה בָּהֶן אַחַר שְׂאִינֵי בַעַל הַמַּיִם [שַׁעֲרָת], וְכֵן בְּשִׂאָר מְלָאכֹת אֵין חִלּוּק בֵּין הָיָא עֲצָמוּ לְאַחֲרִים¹⁰); אֲכֵן בְּחִדּוּשֵׁי רַבִּי עֲקִיבָא אֵינֶר מִסְתַּפֵּק בְּכָל זֶה: (ח) אֶפְלוּ נִתְכַּנְּנוּ. כִּיֵּן דַּעַל-כָּל-פָּנִים נִתְכַּנְּנוּ לְשֵׁרוֹת פָּתוּ בַּמַּיִם¹¹), (י) אֲבָל אִם לֹא נִתְכַּנְּנוּ כָּלֵל לְשֵׁרוֹתוֹ וְנָפַל מִעֲצָמוּ בַּמַּיִם, כְּשֵׁרִים¹²), דְּלֹא שְׁתַּיְהוּ כְּשׁוֹפְכִין [וְהָיָא הַדִּין (יג) אִם נָפַל כְּלִי בַּמַּיִם וְהוּדַח שְׁלֹא בַּמִּתְכַּנְּנוּ]. אִם נָפַל בְּגֵד לְתוֹךְ הַמַּיִם וְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם, (יג) לֹא נִפְסְלוּ הַמַּיִם, כִּיֵּן שְׁלֹא נִתְכַּנְּנוּ, וּכְמוֹ בַּפֶּת, אֲבָל הַמַּיִם שִׁמְצָה מִתְכַּנְּד פִּסּוּלִים [אַחֲרוֹנִים]: (ט) וְאִם עֲצָן וְכוּ'. דַּחֲשִׁיב מְלָאכָה, שַׁעֲל-יְדֵי הַמַּיִם נִצְטַנְּגוּ¹⁴); (יד) וְאִם הִיָּה הֵינָן צִנּוֹן וְנָתַן לְתוֹךְ הַמַּיִם רַק שְׁלֹא יִתְחַמְמוּ מִחֵם הַיּוֹם, כְּשֵׁרִים¹⁵), (טו) וְהָיָא הַדִּין אִם נָתַן בְּתוֹכָן דְּגִים חַיִּים שְׁלֹא מוֹתוּ, דְּכָל זֶה לֹא מְקַרֵּי מְלָאכָה, דְּאֵין הַמַּיִם פּוֹעֲלִים בָּהֶם רַק שִׁשְׁמֹרִים אוֹתָן; וְאֶפְלוּ אִם מֵת הִגְד אַחֲרֵכָךְ לֹא נִפְסְלוּ הַמַּיִם¹⁶ [אֲרִ: (י) וְאִם הִדִּיחַ. מְדַבֵּר הַדְּבִיק בָּהֶן, (טז) אִו כְּדִי שִׁסְתַּלַּק מִהֶן הִרִיחַ: (יא) כָּלִים. וְהָיָא הַדִּין אִם הִרִיחַ בָּהֶן יִרְקוֹת [רִי: וַיִּשְׁמַע לְכַאֲוֹרָה דָּאִם הָיָא מוֹדִיחִים וְנִקְיִים, כְּשֵׁרִים הַמַּיִם, דְּלֹא מְקַרֵּי מְלָאכָה כָּלֵל, וְיִמְקִיא כָּלִים [מֵאֵ: וּמִכָּל מְקוֹם אִם שָׂרָה בָּהֶן הִרְקוֹת שְׁלֹא יִכְמְשׁוּ¹⁷], דַּעַת הַמְּנָן-אַבְרָהָם (יז) וְעוֹד אֵינֶה אַחֲרוֹנִים דְּמְקַרֵּי מְלָאכָה וּפְסוּלִין¹⁸), (יח) וְיֵשׁ מְקַלִּין דְּרִיעֵב־כֶּסֶף¹⁹) אִם הֵם לְחִים וְנִקְיִים מִעֲפֻרִּית, וְנִתְּנָם רַק שִׁעֲמָדוּ לְחִלּוּחִית שְׂבָהָ; וְאִם יִדְמֶנּוּ לוֹ אַחֲרֵכָךְ מִזֵּם, כִּכּוֹן לְטַל שְׁנִית וּבְלִי בְּרִבָּה: (יב) פִּסּוּלִים. וְהָיָא הַדִּין שְׂאֵר מְלָאכֹת, כְּגוֹן שְׁנֵתָן בָּהֶם פִּלִּים שֶׁנִּתְבָּקְעוּ בִּימּוֹת הַחֲמָה כְּדִי שִׁתְּכַפְּצוּ, אוֹ שִׁמְדוּ בָּהֶן מְדוֹת, וְכֵן אִם הָיָא עוֹמְדִין הַמַּיִם בְּכִלִּים שִׁישׁ בָּהֶם שְׁנֵתוֹת בְּשִׁבִּיל מִשְׁקָל [וְהָיָה שִׁישׁ בָּהֶן חֲרִיצִין לְסַמֵּן לִלְיֻטָא וְלִשְׁגִי לִיטְרָאוֹת, דְּכִשְׁנוֹתֵינָן בְּתוֹכָן הַדְּבַר שְׂרוּצִין לְשִׁקֵּל עוֹלָה הַמַּיִם עַד הַחֲרִיצִין] וְשִׁקְלוּ בְּתוֹכָן אֵיזֶה דְּבַר, חֲשִׁיב נִמִּי מְלָאכָה וּפְסוּלִין [מֵאֵ

שער הציון

[illegible]

הלכות נטילת ידים סימן קס

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק צז]

ובדלקמה בסימן קס סעיף ט, מברך 'על טבילת ידים' (86).

(86) ולענין נטילת ידים בבוקר, כתב לעיל (סי' ד ס"ק ז) שאם נטל את ידיו במים הפסולים לנטילת ידים לסעודה, יברך על נטילת ידים, אף שהמים פסולים לנטילה לסעודה [ולא יברך על נקיות ידים, כמו שכתב שם (ס"ק נח) לגבי מי שאינו נוטל אלא מנקה ידיו בכל דבר המנקה].

והחז"א כתב (א"ח סי' כג ס"ק יג) שלעולם מברך על נטילת ידים, שאף שאין המים ראויים לנטילה, הרי בטבילתו מקיים מצות נטילת ידים, שהרי הצטוונו רק על נטילה ולא על טבילה, ואף הטובל מקיים מצות נטילה.

סימן קס

איזו מים פשוטים ואיזו פסולים לנטילה

[משנ"ב ס"ק ב]

אבל פרקמ"ס לא נזכר לפסל אלא בנשמתה מחמת דבר אחר (1).

(1) אך דעת החז"א (א"ח סי' כב ס"ק ז ו-יג) שאפשר שכונת הרמב"ם במה שכתב (פ"ו מהל' ברכות ה"ז) 'מים שנשתנו מראיתן וכו', בין מחמת מקומן, היינו למים שנשתנו מחמת עצמם ומפני שאין דרך השינוי מחמת עצמם אלא מחמת מקומם, וכגון שהיה המקום חם ביותר או שאר שינויים שעל ידי האויר, לכך קרא הרמב"ם לשינוי זה שינוי מחמת מקומם [וכעין זה כתב הערוך השולחן (ס"א) שלעולם אין המים משתנים מחמת עצמם ממש, וידוע שהמים העומדים בכלי ימים רבים עד שנשתנו במראיתם לירקון כשיחפשו שם ימצאו הרבה זבובים ותולעים ועל ידי זה נשתנו במראיתם ונמצא שכל השינוי הוא מחמת דבר אחר אלא שבלשון בני אדם קוראים לזה נשתנו מחמת עצמם. ולכן מסקנתו להלכה ולמעשה כהטור והשו"ע שאפילו מחמת עצמם פסולים כיון שבאמת אין זה מחמת עצמם].

[שע"צ ס"ק ב]

[וכן מוכח מפי' (2)].

(2) היינו מדברי השו"ע שכתב שם שאפשר ליטול ידים בדבר שתחילתו מן המים כמו יבחושים אדומים, אף שאין להם מראה מים, והרי הם כמים שנשתנו מחמת עצמם. אמנם במשנ"ב להלן (ס"ק מד, ראה שע"צ ס"ק מז) כתב, שאפילו לדעת השו"ע כאן שמים שנשתנו מחמת עצמם פסולים, מותר ליטול ביבחושים כיון שעיקר תחילת גידולם כך היה ולא היה בהם שינוי מראה.

[משנ"ב ס"ק ג]

וגם דלכסוף פשיטתו אותן דרך ל' (3).

(3) וכן מים שנתערב בהם דבר דק כגון שומשומים, ומחמת כך נשתנו מראיתם, כתב החז"א (א"ח סי' כב ס"ק ט) שכשרים לנטילה ואין זה נחשב שינוי מראה, משום שהמים בעצמם לא נשתנו מראיתם אלא שמחמת ערבוב השומשומים נראה כאילו נשתנה מראה המים, ואין נחשב שינוי מראה רק בדבר המזדווג יפה עם המים. וסיים שדברים אלו הם בכלל מה שכתב המשנ"ב בשם הפרי מגדים [ראה שע"צ ס"ק ז] שאפשר לצול את המים.

לענין נטילה במים שנראה בהם כמין ענן לבן בעת מילוי המים בכלי, מחמת לחץ אויר וכדו', ולאחר זמן מועט נעלם, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' יג) שתלוי בשני הטעמים שכתב המשנ"ב כאן, שלפי הטעם שדרכם לצול, מותר ליטול הידים אף בעוד

מראה הלבן מעורב במים, ולפי הטעם שדרך גידול המים הוא כן, כאן שוודאי אין דרך המים כך, יש להמתין קודם הנטילה עד שיחזור המים למראיתם ויצולו. ולכן לכתחילה יש להמתין איזה רגעים קודם הנטילה עד שיחזור המים למראיתם, אבל אם כבר נטל אינו צריך ליטול שוב [שהעיקר בהטעם שדרכו לצול].

מאידך בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"א תשובה ז) כתב שהמים כשרים לנטילה גם לפני שחזרו למראה הרגיל, כיון שאין זה נחשב שינוי מראה, שהמראה הלבן אינו מחמת שנתנו בהם צבע, אלא חזותא בעלמא מחמת הלחץ שבצינורות. וכעין זה כתב בשו"ת אבן ישראל (ח"ז סי' יא) הוביא עוד טעמים להתיר. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שו"ת רבבות אפרים ח"ו סי' ח"ו), והגר"ש אויערבך (משנ"ב ביצחק יקרא) להתיר.

ובמים שנראה בהם כמין ענן לבן כנ"ל מחמת שמעורב בהם חומר חיטוי כימי, ולאחר זמן הוא שוקע בתחתית, כתב בשו"ת להורות נתן (ח"ד סי' ח אות א) שאפשר ליטול בהם מחמת טעמו של הפמ"ג שמים שדרכם לצול לאחר זמן כשרים מיד לנטילה, וחוסיק (אות ה) שאולי כיון שנהגו להוסיף במים את החומר הנ"ל מפני חשש מחלות, הרי זה כבר נחשב בגוד דרס בכך, וא"כ המים מותרים אף מחמת הטעם הראשון שהביא כאן המשנ"ב.

ולענין מי סודה, כתב בשו"ת אור לציון (שם פמ"ו תשובה ד) שוודאי שכשרים הם לנטילה, שהסודה לא משנה את המראה ולא פוגמת את טעם המים.

[משנ"ב ס"ק ד]

שנפסקין המים בפשוטי מראה כל דהוי' וכו', גוף הצבע ונמזח בתוכו (5).

(4) לענין יין לבן, מבואר להלן (ס"ק סג) שלא נחשב שנשתנה ממראה מים, ואינו נחשב אפילו שנשתנה כל דהו'. ולענין נטילה בסוגי משקאות ממותקים, ראה מה שכתבנו להלן ס"ק סד.

(5) והחז"א (א"ח סי' כב ס"ק ט) כתב שדיון זה לא נזכר בראשונים, ולכן נראה שאף אם הצבע נימזח, המקוה כשר משום שהמראה לא נקרא דבר שיש בו ממש, וגם גוף הצבע שנימזח בטל במים ונהפך למראה שאין בו ממש. ואפילו אם נשאר מהגרש, הרי הוא כעפר המעורב. ואין זה דומה ליון אדום ומי פירות שפסולים את המים, כיון שעל ידם שוב אין המים נקראים מים אלא יין מזוג או מי פירות, אבל כאן נקראים מים צבועים.

[משנ"ב ס"ק ה]

ואם חזרו לבריתן, פשוט (6).

(6) אמנם החז"א (א"ח סי' כב ס"ק יב) מצדד שאף כשחזרו לבריתם לא חזרו לכשרותם. וראה מה שהבאנו להלן (ס"ק כז) לענין מים שנתחממו וחזרו וצטננו, אם חזרו לכשרותם לפי דעת החז"א.

[משנ"ב ס"ק ו]

נעשו פשוטין (7) העומדים לשפיקה ופסולים לנטילה (8).

(7) ואם עשה מלאכה בקרח ואחר כך נמס הקרח ונעשה מים, מצדד הגרי"י קניבסקי (תשובה המודפסת בקהילות יעקב ברכות סי' ל, וראה קובץ תשובות ח"ד סי' טז שהשואל היה הגרי"ש אלישיב) שהמים כשרים לנטילה. שהרי הטעם שמים שנעשה בהם מלאכה נעשו כשופכים, אין זה מחמת שעצם המלאכה ממאסה את המים, שהרי כתב במשנ"ב להלן (ס"ק ח) שאם נפלה הפת המשך בעמוד הבא

הלכות נטילת ידים סימן קם

ביאורים ומוספים המשך

שהמים כשרים אלא דוקא במקום שלא נוח לו בנפילה.
ואף כשכבר נטל במים אלו שכשרים לנטילה, מ"מ לכתחילה אם יש לו מים אחרים, כתב בספרו מחנה ישראל (שם) שיחזור ויטול בלי ברכה.

ועל מעשה של קטן האם יש לדנו כמעשה בלא כוונה, ראה מה שכתבנו להלן סי"ק נה.

[שעה"צ סי"ק יג]

אפשר דהוא בכלל שופכין, וכמו בשתה בלב, לקמח⁽¹³⁾.

(13) ואם טבל ידיו במים, כתב להלן (סי"ק כא) שאף שאין טבילת הידים נחשבת מלאכה מ"מ אם המים נמאסים מחמת ידיו, יש לפסול כמו לגבי שתיית הכלב.

ובדעת החזו"א בד"ן זה, ראה במה שכתבנו במשנ"ב להלן סי"ק כג.

[משנ"ב סי"ק ט]

שעל ידי המים נצטננו⁽¹⁴⁾ וכו', שלא יתחממו מהם הידים, קשרין⁽¹⁵⁾ וכו', נאפלי אס מת הדג אחר-כך לא נפסלו המים⁽¹⁶⁾.

(14) וכן אם חימם יין או כל דבר אחר במים חמים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' נא) שנפסלו המים לנטילה. וכן מים שהיו בבקבוק גומי, שרגילים לחמם בהם את הדגוף או את המיטה, כתב בשו"ת קרן לדוד (סי' מו) שנפסלים לנטילה כמים שצינן בהם יין, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם) שנחשב שנעשתה בהם מלאכה ופסולים, ועוד שהרי הם נמאסים ביותר.

(15) והחזו"א כתב (או"ח סי' כב סי"ק ט) שהמים פסולים, שאף זה נקרא מלאכה, ומה שחילקו האחרונים בין מתקן למשמר, אין לזה מקור. אך מ"מ גם לדעתו אם נתן לתוך המים דגים שיחיו שם, אין זה חשוב מלאכה [בדעת תורה הביא בשם ספר דמשק אליעזר (חולין פרק כל הבשר) שהטעם שאין הדגים פסולים את המים כיון שברית הדגים מהמים, ובספר שלחן הטהור (ס"ד) כתב שהטעם לכך כיון שגם בנהר יש דגים].

ולענין מים שנתן בתוכם פרחים כדי שלא יבשו, ראה מה שכתבנו להלן סי"ק יא.

(16) אכן אם נשתהה הדג במים לאחר שמת, כתב הכף החיים (סי"ק יג) שאף לדעת הא"ר המים נפסלו לנטילה מפני שנסחחים ונעשו שופכים.

[משנ"ב סי"ק יא]

אם שרה בזה הדיקנות שלא יכמשו⁽¹⁷⁾ וכו', דמקרי מלאכה ופסולין⁽¹⁸⁾, ויש מקלין בדיעבד⁽¹⁹⁾.

(17) וכן אם העמיד את הארבע מינים בכלי עם מים, כתב התפארת ישראל (ידים פ"א אות כו) שלדעת המג"א המים נפסלים לנטילה. ולענין אגרטל עם פרחים, ראה הע' הבאה.

(18) ואף שהביא לעיל (סי"ק ט) בשם המג"א שאם נתן בתוכם דגים חיים שלא ימותו אין זה מלאכה לפי שאין המים פועלים בהם רק ששומרים אותם, כתב הגרי"י קניבסקי (קהילות יעקב ברכות סי' ל ד"ה עיקר) שאולי בירקות נעשה דבר חדש שכשנשרים במים נעשים לחים, מה שאין כן הדגים שאינם מקבלים שום שינוי במים אלא שעל ידי כך אינם מתייבשים [וראה שעה"צ סי"ק יז].

ובענין זה כתב הבן איש חי (שנה א פר' קדשים אות ח) לענין מים שנתן בהם פרחים כדי שלא יבשו, שנפסלים לנטילה משום מלאכה, משום שהפרחים שהיו באויר בלא מים מוכרח שהיה בהם קצת יובש וכאשר יניחם במים אי אפשר שלא ישיבחו, ואין זה דומה למים שנתן בהם יין כדי לשמור על צינתו.

מאליה למים, הם כשרים למרות שאם שרה בהם את פיתו נפסלו, והרי אין הברל בעצם המים אם שרה בהם פתו בידיים או שנפלה מאליה, אלא ודאי שיש המלאכה פוסל את המים, דהיינו שנמאסים ונפסלים מחמת שנקראים מים שהשתמשו בהם, ולכן כשנפלה פתו לתוכם אין זה נקרא מים שנשתמש בהם ואינם פסולים. ומעתה גם מים שבאו מקרח שנשתמש בו, מ"מ המים הם פנים חדשות ואין זה נקרא שנשתמש בהם ולכן אינם פסולים לנטילה. וכן כתב הפסקי תשובה (ח"א סי' מז, בהגהה) שד"ת קרן לדוד (או"ח סי' מו), שו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' פט) ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"א תשובה ח) שקרח שהופשר כשר לנטילה מחמת שפנים חדשות באו לכאן [ולענין מי קרח הנוטפים מארג קרח, ראה בשו"ת קרן לדוד שם ובשו"ת הר צבי שם ובקהילות יעקב שם צדדים נוספים להכשרים לנטילת ידים].

(8) לענין המים המגיעים לבתים ומפעילים בדרכם 'שעון מים' המודד את כמות המים, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאין לפסולם בכך, שכיון שזוהי דרכם ואינם מיועדים לשפכה, לא נעשו כשופכים. והוסיף, שמטעם זה גם מים המגיעים מחבית שעל הגג שיש בתוכה מצוף, שעל ידי המים מתרומם המצוף וסוגר את הברז, אינם פסולים, כיון שלא נעשו בכך שופכים, שזו דרכם. ובענין זה כתב בשו"ת חשב האפור (ח"א סי' קמט).

[משנ"ב סי"ק ז]

דחשיב זה מלאכה ונעשו המים שופכין⁽⁹⁾ וכו', אין חלוק בין הוא עצמו לאחרים⁽¹⁰⁾.

(9) וביאר החזו"א (או"ח סי' כב סי"ק י), שכונת המשנה [שהיא מקור דברי השו"ע (באר הגולה ג)] בכך שכתבה את המקרה של שרה פתו במים, לחדש שהמים נפסלים מחמת מלאכה לא רק כשעשה מלאכה בכל המים כגון שמצנן בהם דבר מה, אלא אפילו שרה פתו הקשה במים כדי לרכבה שלוח מספיק מעט מים הנבלעים בפת, מ"מ חשוב עשיית מלאכה בכל המים, משום שלא חילק חכמים בדבר. ובענין זה כתב הקצו"ע (סי' מ ס"ט) שאף אם נשתמש במעט מים מתוך כלי גדול, כגון שטבל אצבעו לנקותה בכלי גדול מלא מים, נחשב שנעשתה מלאכה בכל המים. וראה מה שהבאנו להלן סי"ק יא בשם הפמ"ג חיד הקטנה, ובשעה"צ סי"ק כ בשם הד"ר צבי. והוסיף החזו"א (שם) שאפשר שאף השורה פת רכה כדי שיוכל למצוץ את המים שנספגו בה, הרי הוא בכלל שרה פתו.

(10) והחזו"א (שם סי"ק ט) הביא ראייה לדבר, שהרי יש מהפרסקים הסוברים שאפילו אם שתתה מהם בהמה, המים נפסלים מחמת מלאכה כמובא בשו"ע להלן סי"ד, ואם כן כל שכן במלאכה שעשה אדם אחר [ומה שאין אנו פוסקים כדעתם וזה מטעם אחר, ראה במשנ"ב להלן סי"ק כב].

והטעם שיוכל לפסול מי חברו לנטילה, אף על פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, כתב השערי תשובה (סי"ק ד) וביארו הכף החיים (סי"ק יא) שהרי זה דומה למשליך חלב לקדירת חברו שנאסרת בכך, כיון שהאיסור אינו תלוי במחשבה אלא במעשה.

[משנ"ב סי"ק ח]

נתפנן לשרות פתו פמ"ם⁽¹¹⁾ וכו', ונפל מעצמו פמ"ם, קשרים⁽¹²⁾.

(11) ולענין דיעבד אם כבר נטל ממים אלו, כתב בספרו מחנה ישראל (דינים פ"ג אות ח) שאף שחייב ליטול ידיו שנית ולא עלתה לו נטילה, לא יברך על הנטילה השנייה.

(12) ואם בדיעבד נוח לו בנפילת הפת למים, כתב החזו"א (או"ח סי' כב סי"ק י) שיש להסתפק אם נפסלו המים, שאולי לא נאמר

הלכות נמילת ידים סימן קם

ביאורים ומוספים המשך

ואם שורה מעט ירקות בחבית מלאה מים, ולצורך הירקות מספיק מעט מים וניכר לכל שלא ייחד כל החבית לצורך הירקות, כתב הדעת תורה בשם יד הקטנה שאין המים שבחבית נפסלים לנטילה, שביין שטעם הפסול במים שנעשתה בהם מלאכה משום שנעשים כשופכים [ראה לעיל ס"ק ז], אם כן הכול כפי העניין, ורחב בני אדם אינם מייחדים חבית מלאה מים לשריית מעט ירקות, ובטלה דעת המיעוט אצל כל אדם.

19) ובספרו מחנה ישראל (דינים פ"ג אות יח) סתם להקל כהיש אומרים האלו.

וראה לעיל (שם) שהבאנו דעת החזו"א שאין לחלק בין משמר למתקן ושניהם נחשבים מלאכה.

והטעם שכל המים נפסלים, אף שהמים שהוסיפו לחלוחית בירקות בלועים בתוכם ובשאר המים שבכלי לא נעשתה מלאכה, כתב התורת חיים בשם הפמ"ג שלאחר מעת לעת המים חוזרים ונפלים ומתערבים בכל המים שבכלי, אכן ראה לעיל (ס"ק ז) שהבאנו שדעת החזו"א שכשעושה מלאכה במים שבכלי, אף שעבור המלאכה שעושה מספיק מעט מים, מ"מ נחשב שעשה מלאכה בכל המים שבכלי, משום שלא חילקו חכמים בדבר.

הלכות נטילת ידים סימן קם

ביאורים ומוספים

[משנב"ס"ק יג]

דאינו עושה מלאכה בהמים אלא בא להשכיח⁽²⁰⁾.

(20) ולענין מים שמעורבים בהם כימיקלים לחיטוי אם הם כשרים לנטילת ידים, ראה מה שכתבנו לעיל ס"ק ג.

ולענין מים שמעורבים בהם חומרי טעם, אם כשרים לנטילת ידים, ראה מה שכתבנו לקמן ס"ק סד.

[משנב"ס"ק יג]

אם בן יש צורך בהרחקתו, פסולים⁽²¹⁾ וכו', ובבבב"י יוסף ב"שם בית דין מחמיר בזה⁽²²⁾.

(21) ואין טעם הפסול מדין שינוי מראה, שהרי כתב לעיל (ס"ק ג) שמים שנשתנו מראיהם מחמת עפר וטיט המעורב בהם אין זה נחשב שינוי מראה הפוסל כיון שזהו דרך גדולם וגם דרכם לצול, אלא כיון שיש לו צורך בהדחתם כדי להוריד העפרורית הרי נעשה במים מלאכה.

(22) וכן כתב החזו"א (א"ח סי' כב ס"ק ט), שחשוב מלאכה והמים פסולים.

[שע"צ ס"ק כ]

דקא תמים ששפצו לא נעשה מלאכה⁽²³⁾ וכו', בבבב"י יוסף ב"שם בית דין שפוז מיר בזה⁽²⁴⁾.

(23) ומי ששכשך ידיו בתוך אמבטיה גדולה, כתב בשו"ת הר צבי (א"ח סי' פח) שלבאורה יש לדקדק מדברי השע"צ כאן שלא נפסלו כל המים בשכשוכו, אלא רק שיעור המים שניקה בהם את ידי, שבהם עשה מלאכה, וממילא מתבטלים המים הפסולים ברוב המים הכשרים. אך כתב שמדברי השו"ע הרב (ס"ד) שכתב שאם הטביל ידיו במים כדי לטהרן הרי נעשה מלאכה בכל המים, משמע שכיון שכל המים מחוברים הם נחשבים לגוש אחד וכשעושה מלאכה במקצת המים נחשב שעושה בכלם [אך יש לחלק שהשע"צ כתב כן כשלא נעשתה כאן מלאכה גמורה אלא רק שנפגים המים בדפנות]. וראה מה שהבאנו במשנב"י לעיל ס"ק ז בשם החזו"א והקצו"ש, וס"ק יא בשם הפמ"ג והיד הקטנה. וראה מה שהבאנו במשנב"י לעיל ס"ק ו ולהלן ס"ק יח בשם הקצו"ש.

(24) והחזו"א כתב (א"ח סי' כב ס"ק ט), שחשוב מלאכה והמים פסולים.

[משנב"ס"ק יח]

דסתם ידים העוסקים בעשה נקיים ואין בהם לכלוך⁽²⁵⁾.

(25) מבואר שאם היו ידיו מלוכלכות הדיח אותן כדי לנקותן, נפסלו המים, וכתב להלן (ס"ק נד) שאפילו לא היו ידיו מלוכלכות ממש מ"מ כל שיש לו צורך לנקותן מחמת שנגעו במקום הטינופת נעשו כשופכין. הוסיף הקצו"ש (סי' מ ס"ט), שאפילו אם שכשך רק אצבעו הקטנה במים לנקותה נפסלו כל המים מפני שנעשתה בהם מלאכה. אכן החזו"א (א"ח סי' כב ס"ק טז) כתב שהטעם שאין המים נפגמים כשהדיח ידיו בהם כדי לנקותם, הוא משום שאין המים נפגמים אלא כשמשמשים למשמשי האדם כגון כלים ואוכלים, אבל כשמשמשים לאדם עצמו שעליו נאמר וזהאין נתן לבני אדם אינם נפגמים בכך שדרך האדם לשמש בכל. ורק כשנטל ידיו בהם המים הנשפכים נפגמים משום מלאכה [ומשמע אם כן שאף כשמכניס לתוך המים את ידיו המלוכלכות אינם נפגמים].

[משנב"ס"ק כג]

דנמאסין המים משתיה ונעשו כשופכין⁽²⁶⁾ וכו', לענין נטילה אין

להחמיר⁽²⁷⁾ וכו', בטלין במעוט⁽²⁸⁾ ומשלימין אפילו לרביעית⁽²⁹⁾, אם לא נשתנו מראיהם⁽³⁰⁾.

(26) וכן אם שתה מהם חמור או סוס ושאר בהמה טמאה, כתב הכף החיים (ס"ק כז) שנמאסים ואין שותים מהם בני אדם ונעשו שופכים.

אכן החזו"א כתב (א"ח סי' כב ס"ק יח), שאף על פי שמים אלו אינם ראויים לשתיית אדם, אין לפוסלם לנטילה משום מיאוס, כיון שעדיין ראויים הם לשתיית בהמה [וראה להלן ס"ח-ט ובמשנב"י להלן ס"ק לו ו-לט, ולבאר את דברי המשנב"י ראה מה שכתב הכף החיים (ס"ק כח)]. ולכן ביאר החזו"א שהטעם שלדעות אלו נפסלים המים בשתיית כלב זהו משום שמים שבאו בפי בהמה וחיה הרי הם בכלל מלאכה, ואפילו שלענין מי חטאת אין זה נחשב מלאכה, מ"מ לגבי נטילה כיון שכבר באו בפה נתבטלו ונתייחדו לתשמש ונפרשו מכל העולם כמו מים שנעשתה בהם מלאכה. אלא שכיון שרגילות ליטול במים יותר מרביעית לכן בשאר בהמה חיה שנוזל מפייהם רק מעט מים אין כאן חשש שמא אין רביעית ממים כשרים חוץ מהמים שנטפו מהם, אבל כלב שדרכו ללקק [ואף חזיר חתול ועכבר, כתב הכף החיים (שם) שהם מלקקים] ונוזל מפיו מים רבים יש חשש שמא אין בכלי רביעית ממים כשרים [ושלא כדעת המשנב"י להלן (ס"ק זה) שמים פסולים משלימים לרביעית]. מאידך הדעת תורה כתב בשם המאמר מרכזי שבין שהמים שלקק מהם הכלב או החזיר ראויים עדיין לשתיית בהמה הרי הם כשרים לנטילת ידים.

וכן מים שהיו בבית הכסא, כתב בדעת תורה (ס"ד) שלכתחילה לא יטול בהם ידיו, שהרי הם מאוסים לשתיית אדם חיינם כמים שלקק מהם הכלב החזיר. מאידך, משמעות החזו"א (שם סי' כד ס"ק כז) ושו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' לו) וכן דעת הגר"ש וואזנר (קובץ מבית לוי ח"ז עמ' צא) הגר"ח קניבסקי (שאלת רב ח"ב פטיו תשובה ח) שהמים אינם נפסלים לנטילת ידים משום שעמדו בבית הכסא, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"א סי' א).

ואם אפשר ליטול ידיו בבית הכסא או בבית המרחץ, ראה מה שכתבנו לקמן סי' קסב ס"ק א.

(27) ומשמע מדבריו שאם ראינו ששתה מהם נחש ונודאי יש בהם סכנה, פסולים לנטילה, וכן כתב הכף החיים (ס"ק ב).

והנהגת החזו"א והגר"י קניבסקי (ארחות רבו ח"א עמ' רז) להזהר בגילוי גם לענין נטילת ידים ביום, וכן כתב בכף החיים (שם) שהיכן שאפשר יש להזהר כמו שנוהגים לענין שתיה לכתחילה [וכן הביא השער תשובה (סי' ד ס"ק ז) בשם כמה פוסקים].

ומים האסורים באיסור אכילה או אף באיסור הנאה, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ה) שאינם פסולים לנטילת ידים [וכעין זה כתב המקור חיים (לבעל החזו"א יאיר) ס"ק יב ד"ה אלא]. אך הוסיף שמ"מ לכתחילה לא יטול במים האסורים בהנאה, שאף שמצוות לאו ליהנות ניתנו יש לחוש שיש לו קצת הנאה כשרוחץ ידיו.

(28) ואף כשאין במים הכשרים פי שנים מהמים הפסולים, כתב הפמ"ג (שם) שבטלים, שכל שהמים הכשרים הם הרוב, ואפילו בכל שהוא, בטלים בהם המים הפסולים ואין צריך חד בתרי.

והאם אסור לכתחילה לערב מים פסולים במים כשרים מחמת שאין מבטלים איסור לכתחילה, ביאר בשע"צ לקמן (סי' תרכו ס"ק ו) את דברי השו"ע שם (ס"א) שיותר לכתחילה לערב סכך פסול בסכך כשר שאין צילתו מרובה מחמתו, שאין זה נחשב ביטול איסור לכתחילה כיון שאין כאן שם איסור שהרי אין איסור מצד עצמו לישוב מתחת לסכך פסול אלא שהירשב תחתיו אינו המשך במילואים עמוד 25

נג באר הגולה

ו ר"ש שם פירוש
הפסוק ד תוספתא
ו שם פירוש ר"ש
ח רש"י ואור נרוע
ט בית יוסף י בית
יוסף מלשון תרומה
פרק ו מהלכות
גרוה כ חלון קו
ל שם

הלכות נטילת ידיים סימן קם

(יג) או חדשים, פשרים. ואם הטביל בהם הנחתום הגלסקין, (פרוש, בפרות לחם) פסולים. ואכל (יד) אם טביל ידיו במים וטח פני (טו) הגלסקין, (טז) או שחפץ מהם בחפציו, המים (יז) הנשארים לא נעשה בהם מלאכה ולפיכך פשרים אם לא נשתנו מראיהן. (והוא הדין מים (יח) שהנחתום מדיח ידיו בהם מן הבצק הדבק בידיו) (כ"ב כשם ר' יוחנן): ג' מים שלפני הנפח, אף-על-פי שלא נשתנו מראיהם פסולים, מפני שבידוע שנעשה בהם מלאכה דהינו שפכה בהם הבדולח; (יט) ושלפני הספר, אם נשתנו מראיהם פסולים, ואם לאו פשרים: ד' מים ששתו מהם (כ) התרגולים או שלקק (פרוש, ששתה הכלב נקרא למקוה) מהם הכלב, (כא) יש מי שפוסל, (כב) ואין דבריו נראין. (נג) אלא בין באלו בין בכל שאר בהמה חיה ועוף יש (מ) להכשיר: ה' אין מלאכה פוסלת אלא במים שאובים, בין שהם בכלי בין (כד) שהם בקרקע, אכל (כה) לא במי מקוה או מעין בעודם מתקרים: ו' כחמי האור, נוטלים מהם לידיהם אפילו הן חמין (ט) שהיך סולדת (פרוש, שכל שפרסו של תינוק נכרה הימנו) (כו) בהם: ז' לחמי טבריה,

באר היטב

מ"א, ע"ש: (מ) להכשיר. והפ"ח כתב דיש להחמיר כששתה מהן כלב או חיה, דנמאסין וה"ל כשופקין, וכן נצט"ב רב האחרונים: (ט) שהם"ב. ונ"ש"ל אוסר בים"ב, ובד"עכד יש לסמוך על הבית יוסף:

משנה ברורה

מלאכה ונדשמשו בהן לשתייה ופוסלין כל המים בתערובתן, והוא הדין לנטילת ידיים ופוסלת בהן מלאכה: (כב) ואין דבריו נראין. ודוקא (כו) בפרת חטאת נפסלת במלאכה כל-דעה, וגם (כו) דכל הראשונים סבירא להו דלא חשיב מלאכה גם בפרת חטאת, ופרשו שם טעמים אחרים דאינם שכינים כאן; ומלבד זה, לענין נטילת ידיים לא נפסלו על-ידי-זה כל המים, (כח) דנתפסלו בתערובתן ברה"ב בדלקמה: (נג) אלא בין וכו' יש להכשיר. ואחרונים חלקו בענין זה: דאי בתרגולים וכן בשאר חיות ועופות, פשרים נדעת המחבר וכו"ל, אכל בשתיית כלב וחזיר פסול משום מאוס, דנמאסין המים משתייה ונעשו כשופקין²⁶. ובח"י אדם כתב, דכשעת הדחק יש לסמוך על דעת המחבר להחיר אף באלו. אם שתה מהם נחש, (כט) אין נוטלין מהם לידיהם. ומים שנתגלו בעלמא, אין חוששין האידנא לשמא שתה מהן נחש, (ל) דאינם מצויים, ואף מי שנוהר מהן לשתייה, לענין נטילה אין להחמיר²⁷ [ב"ח]. מים פסולין שנתערבו במים פשרים, בטלין במעוטן²⁸ ומשלימין אפילו לרביעית²⁹, אם לא נשתנו מראיהם³⁰ [אחרונים]: ה' (כד) שהם בקרקע. פרוש, (לג) אפילו היו בפשעת מלאכה מנחים בקרקע, פיון שהיו שאובין מתחלה מלאכה פוסלת³¹ בהם, אכל כשעשה מלאכה בהם במחבר, (לג) כשרים לנטילת ידיים בתלוש: (כה) לא במי מקוה. כל זה לענין עשיית מלאכה, אכל לענין אם נפסלו משתיית בהמה, אין חילוק בין שאובין למי מקוה ופסולין [ט"ז]. וכל זה לענין לשאוב בכלי מים מפי המקוה לנטילת ידיהם, (לג) אכל להטביל ידיו בהמקוה גופא מטר אף בזה. ולענין שנוי מראה, צ"ל לעיל במשנה ברורה סעיף קטן ד: ו' (כו) שהיך סולדת. שנקשקת מאחוריה שלא תפנה: (כו) בהם. ויש (לד) מחמירין ביד סולדת בהם³²; (לה) וכתבו האחרונים, דבאין לו מים אחרים אין להחמיר בזה, (לו) דהעקר בדעת השלחן ערוך. (לז) ובפושטין אין אסור כלל לכלי עלמא, (לח) ואפילו אם היו חמין מתחלה ונשתנו ונעשו פושטין, גם-כן מתיר³³; ולפי זה אם אין לו מים

שער הציון

(יט) ברבי יוסף: (כ) ואם נותן מים בכלים חדשים כדי שישבעו ממליצת המים ולא יכלעו שוב המפסקה שיתנו כס אחר כך, צריך עיון אם זה מקרי מלאכה לענין שתיה שוב אסור לטל בהן כששופך המים מהכלי, דהא המים שנשארו לא נעשה מלאכה³⁴, או אזלי הנה על-ידין צריך להפלי, דעל-ידי מלי המים שבע הכלי מהלעיה. אחר-כך מצאנו בברבי יוסף בשם בית דוד שפחמיר בזה³⁵: (כא) לבוש, דבנמאסין יש לפסול, וכמו שכתבו האחרונים בשתת כלב: (כב) כן צריך לומר לטעם הבית יוסף אף דחמין הוא, וענין ט"ז: (כג) אלהי רבה ודו-דחמין וכן חסידים הנ"ל, וכן משמע מח"י אדם שהשמיט דברי הרמ"א: (כד) וכן ברית [פמ"ג]: (כה) לבוש ואלהי רבה בשם תורת הבית, וכן כתב הגר"א בבאור לתוספתא דהתקשר בזה הוא משום ספק: (כו) בית יוסף ורש"ל: (ס) תוספות חלון ור"ש ר"א ש בפרה, וכן הרמב"ם בפרוש, משום ריר שבפיהם, דאין שיה לפסול מתחת זה אלא בהנאה דשענה בכל-שהוא: (כח) בית יוסף בשם תרומת-הדשן ורש"ל וכלבוש ויגדן אברהם בשם הרמב"ם ורש"א: (כט) אחרונים: (ל) טור: (לב) שם: (לג) פרי מגדים. ומה שמשמע מדברי הש"י דאפילו במעין פוסל שנוי מראה, כבר תפסו עליו אחרונים: (לד) רש"ל שפסק בדעת סמ"ג וסמ"ק וספר התרומה: (לה) ח"י אדם, וכן משמע מאלהי רבה שכתב גם-כן רק דלכתחלה יש להחמיר: (לו) דבאמת כמעט כל הראשונים שראיתי פסקו בדין להחמיר, והם ה"ח והר"ף והרמב"ם והרא"ש והאשכול והאור ודוד והשבלי-לקט והרשב"א והרשב"א והחנן והרא"י, וגם רש"י לרצת אור ורוע, ע"ש ונדלא כמגן אברהם שהחליט שרש"י סובר בדעת האוסרים: (לז) גמרא: (לח) כן כתב בישועות-עקב

